

OM

GAARDNAVNE I NORDLAND

AF

K. RYGH

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER, 1905. NO. 4

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1905

OM

GAARDNAVNE I NORDLAND

AF

K RYGH

1. Dele af Gaardnavne i Nordland
2. Dele af Gaardnavne i Nordland
3. Dele af Gaardnavne i Nordland
4. Dele af Gaardnavne i Nordland
5. Dele af Gaardnavne i Nordland
6. Dele af Gaardnavne i Nordland
7. Dele af Gaardnavne i Nordland
8. Dele af Gaardnavne i Nordland
9. Dele af Gaardnavne i Nordland
10. Dele af Gaardnavne i Nordland

DET KÖL. NORSKE VIDEENSKABERS SÆLSKABS SKRIFTER. 1895. NO. 4.

1. Dele af Gaardnavne i Nordland
2. Dele af Gaardnavne i Nordland
3. Dele af Gaardnavne i Nordland
4. Dele af Gaardnavne i Nordland
5. Dele af Gaardnavne i Nordland
6. Dele af Gaardnavne i Nordland
7. Dele af Gaardnavne i Nordland
8. Dele af Gaardnavne i Nordland
9. Dele af Gaardnavne i Nordland
10. Dele af Gaardnavne i Nordland

For 35 aar siden udgav jeg en liden afhandling om stedsnavnene i den søndre del af Helgeland (Søndre Helgelands og den sydlige del af Nordre Helgelands fogderier), som er trykt i Norsk historisk Tidsskrift I, 1870. Den betegnede sig kun som et lidet bidrag til studiet af stedsnavnene i denne egn. Saa ufuldstændige som de materialier var, hvorpaa der dengang kunde bygges, og saa lidet som navnestoffet dengang idethele var bearbejdet, kunde det ikke undgaaes, at dette arbeide har adskillige mangler, og at der er udtalt enkelte meninger, som jeg nu ikke kan fastholde.

Siden den tid har studiet af de norske stedsnavne gjort betydelige fremskridt, allermest ved professor O. Ryghs forskjellige arbejder og især ved hans store verk „Norske Gaardnavne“, hvoraf 16de bind, der omfatter Nordlands amt, netop er udkommet. Under mit arbeide med udgivelsen af dette bind har jeg havt anledning til fornyet studium af de nordlandske stedsnavne paa et ganske anderledes sikkert grundlag end før, og dette har vakt min lyst til paany at optage dette emne til en undersøgelse, der særlig stiller sig som maal at yde bidrag til opfatningen af de forskjellige navnelags aldersforhold og derigjennem til belysning af spørgsmaalet om den ældste bosætning i denne landsdel, idet jeg nu medtager det hele amts navneforraad til behandling, særlig dog forsaavidt gaardnavnene vedkommer.

En særlig foranledning til en saadan undersøgelse har jeg fundet i dr. Andr. Hansens verk „Landnåm i Norge“, der fremsetter saa mange nye synsmaader, deriblandt ikke mindst om bosætningsforholdene i landets nordligere del, som opfordrer til nærmere undersøgelse og prøvelse.

Det er dog langt fra min hensigt at forsøge at levere en samlet fremstilling af bosætningens historie i Nordland. En saadan vilde efter min mening paa undersøgelsens nuværende stadium ikke kunne undgaa i altfor høj grad at komme til at byde paa hypoteser. Meningen er kun at levere endel bidrag til emnets belysning.

Oldfundenes vidnesbyrd om befolkning i Nordland i forhistorisk tid.

Oldfundene og stedsnavnene yder i forening de sikreste midler til opklarelse af befolkningsforholdene i gammel tid. Naturhistoriske undersøgelser kan lære os, hvor de naturlige forhold har været gunstige for bosætning og ophold. Men de kan ikke afgjøre, om gunstige betingelser, som jordbund og vækstlighed bød, ogsaa virkelig er blevne benyttede af indvandrere, og om ikke af grunde, som det nu kan være vanskeligt med sikkerhed at paavise, en ældre befolkning har foretrukket egne, som kunde synes mindre indbydende.

Ved bedømmelsen af, hvad vi af oldfund kan lære om befolkningsforhold i Nordland i forhistorisk tid, maa der tages hensyn til, at der i en stor del af dette amt aldrig har været foretaget systematiske gravundersøgelser. De fund, som kjendes, er her kun fremkomne ved tilfældige gravninger. At det skyldes denne omstændighed, at de i de helgelandske fogderier er temmelig sparsomme, vil man finde bestyrket, naar man lægger merke til, hvilket rigt udbytte af tildels meget gamle fund der er fremkommet ved de planmæssige undersøgelser, som i den nordlige del af amtet er foretagne af Tromsø museum.

Jeg anser det for overflødigt her at omtale den del af oldfundene, som tilhører den yngre jernalder eller vikingetiden, da det alligevel er sikkert nok, at Haalogaland paa den tid havde en talrig befolkning, og paa den anden side fundene ikke for tiden vil kunne give nogen synderlig vejledning til at danne sig nogen sikrere mening om, hvorledes befolkningen i denne periode var fordelt i dette landskab.

Fra den ældre jernalder har man fra de helgelandske fogderier fund fra Sømnes i Brønnø, Aakvik og Gjesfjorden i Herø, Belsvaag i Alstahaug, Tomeide i Nesne og indre Kvarø i Lurø, hvoraf de fleste med sikkerhed og andre sandsynlig kan henføres til den senere romerske tid („Folkevandringstiden“, de danske mosefunds tid). Hvis man her kan anvende den samme kronologi som i den sydligere del af Skandinavien, og stor kan tidsforskjellen vel ihvertfald ikke være, saa skriver disse grave sig altsaa fra det 3die og det 4de aarh. e. Chr. Fra Saltens fogderi kjendes ligesaa gamle fund fra søndre Arnø i Gildeskaal, fra Steigen gaard og fra flere steder i Lødingen, medens endel gravpladse i Steigen og nogle i indre Salten henviser til en yngre tid, 5te til 7de aarh. Fra Lofoten og Vesteraalen endelig har man en betydelig række fund, tildels fra større gravpladser, fra 3die og 4de aarh., enkelte mulig ogsaa endel ældre, saaledes fra Gimsø, Borge, Øksnes, Sortland, Dverberg og navnlig fra Bø. Dertil kommer ogsaa endel fra de nærmest følgende aarhundreder. Desuden har man fra hele amtet enkeltfund, som hører til samme arkæologiske hovedperiode, men hvis alder inden denne ikke lader sig nærmere bestemme.

De mange oldfund fra den ældre jernalder og navnlig de store gravpladse fra denne tid, som paa flere steder er afdækkede, beviser, at baade Salten og Lofoten og Vesteraalen i denne periode, og allerede i en tidligere del af den, maa have haft en ikke lidet talrig befolkning. Det samme kan efter fundenes fordeling temmelig sikkert sluttes at have været tilfælde i Helgeland, omend fundene fra denne landsdel af ovenfor omtalte grunde er sparsommere.

Fra bronzealderen kjender man hidtil ikke mange oldfund i Nordland. Naar man vil bruge fund fra denne tid som bevis for, at der har været en fast befolkning paa bronzealderens standpunkt paa det sted, hvor de er gjort, maa man ialmindelighed hovedsagelig holde sig til gravfundene. De talrigere markfund har som oftest i denne henseende mindre beviskraft, da de kan være nedlagte af færdesmænd, ofte maaske langt fra de dengang befolkede bygder. Noget anderledes synes dog dette at kunne stille sig i Nordland, hvorfra man indtil iaar kun kjendte to bronzealdersfund, begge

markfund, nemlig af et sverd fra Vaag paa Dønna og af en celt fra Osjorden i Steigen. De synes nemlig ikke rimelig at kunne skrive sig fra færdesmænd fra sydligere egne, da det ikke er let at forstaa, hvilket maal reiser langs Nordlands kyst dengang skulde have, hvis denne kyst ikke selv havde en fast befolkning. Og et broncesverd maa i Norge have været en saa kostbar gjenstand, at det er lidet rimeligt, at det skulde være kommet i nogens besiddelse, som tilhørte et lavere staaende, ikke nordisk folk. Ivertfald er der iaar fremkommet et gravfund fra denne tid paa Bø i den nordlige del af Steigen, som indeholder et par gjenstande, hvortil man kjender fuldstændige sidestykker i det sydlige Skandinavien, hvor de henføres til bronzealderens ældre del. Det er fremkommet under omstændigheder, som med stor sandsynlighed tyder paa, at der paa dette sted har været en hel gravplads fra samme forhistoriske tid. Det meddeles ogsaa, at der tidligere her skal være fundet et par gjenstande, ganske lignende et af de nu fundne stykker.

Paa dette sted maa der ialfald have været fast bosiddende folk i bronzealderen. Og de maa have været af samme stamme som bronzealderfolket i den sydligere del af Norge. Det maa vist erkjendes, at det er overmaade lidet sandsynligt, at en liden isoleret koloni af dette folk skulde have været bosiddende langt oppe i Salten, medens hele den lange sydligere kyststrækning af Nordland enten slet ikke var befolket eller optaget af et folk af en ganske anden race. At der fra dette sydligere strøg intet bronzealders gravfund kjendes, kan ikke tillægges saa megen beviskraft i modsat retning, naar man tager hensyn til, at der her som før sagt ikke er foregaaet systematiske undersøgelser, og bronzealdershauge i regelen ikke i det ydre kan kjendes fra mange hauger fra andre tider. Det maa ogsaa erindres, at man indtil for omtr. 25 aar siden intet bronzealders gravfund kjendte fra Trondhjems stift (et ældre fund fra Snaasen er neppe gravfund), medens man nu har mange navnlig fra Indherred, deriblandt den store gravplads paa Todnes, den største samlede i landet.

Selv om man bare gaar ud fra oldfundene, kommer man til det resultat, at dr. Hansen neppe kan have ret, naar han i Landnaam udtaler den mening, at bronzealderfolkets udbredelse over

landet ikke har strakt sig længere nordover end et stykke nordenfor den indre del af Trondhjemsfjorden.

Topografiske grundnavne i Nordland.

Stedsnavnene kan vistnok ikke, ialfald paa navnestudiets nuværende standpunkt, give saavidt sikre tidsbestemmelser for et nordisk folks færdsel og bosidden i en landsdel som oldfundene. Men deres vidnesbyrd er ikke desto mindre til overmaade stor veiledning til afgjørelsen af dette spørgsmaal.

Blandt de nordlandske stedsnavne fæster man sig ganske naturlig først og fremst ved en række navne med overmaade gammelt præg paa større lokaliteter som øer og fjorde (tildels med tilhørende elve). Jeg vil nævne ønavne som Vega, Igerø, Tjotta, Aløst, Dyn, Hugl, Lófund, Bolg, Mjøla, *Pexmund, *Høm, Femris, Gimista, Hinn og Qmd, som ligger i række opover langs kysten. Disse og endnu flere har udseende af at høre blandt de ældste stedsnavne i landet og i denne henseende at staa ved siden af de ældste ønavne længere syd ved kysten. Dermed stemmer det ogsaa, at en stor del af dem er saa vanskelig sproglig at forklare. Af fjordnavne kan paa samme maade blandt flere nævnes: Tosen, Visten, Vefsnir, Raðund, Sjó, Tjong, *Beði, *Salpti, Misten, Skjomen, Ófóti, *Beitir, Bagangr. Blandt denne klasse navne kan ogsaa nævnes et landskabsnavn som Søm. Det er umiskjendeligt, at ogsaa disse navne har et meget alderdommeligt præg og maa være opstaaede langt tilbage i forhistorisk tid.

Disse navnes ælde er efter min mening ogsaa bevisende for de oprindeligste bostednavnes ælde eller for den tid, da den første bosætning af et nordisk talende folk er foregaaet.

Man kunde maaske mene, og det er tildels ogsaa blevet udtalt, at disse topografiske grundnavne kan være meget ældre end den faste bosætning af et folk, som har dannet disse navne. Saaledes udtaler dr. Hansen (Landnaam s. 119), at „Lokaliteterne havde faaet navn, før bosætningen naaede dem.“ En saadan mening tror jeg ikke lader sig forsvare.

Vistnok vil i en landnamstid de større lokaliteter i regelen faa navne før bostederne (gaardene). Vi ser saaledes, at det er landnamsmændene paa Island magtpaaliggende strax at give de større lokaliteter, som fjorde, fjelde og nes, navne (ornefni), medens det sjelden omtales, at de har bekymret sig om at give sine nye gaarde navne, og det ogsaa kan sluttes, at disse vistnok oftest har faaet sine navne senere. For at nævne et par eksempler blandt flere kan jeg saaledes henvise til fortællingen om Thorolf Mostrarskegg (Landnáma cap. 73), hvorledes han ved sin ankomst kaldte den store fjord, som han seilede ind i, Breidefjorden, en vaag i den Hofsvaag og det landskab, hvor han nedsatte sig, Thorsnes, medens det om den gaard, han byggede, siges, at den nu heder Hofstad. Ligeledes fortælles det om Ingemund den gamle, at han kaldte en fjord Rutafjord og siden før nordover gennem herrederne og viden om gav „ornefni“; men heller ikke om ham nævnes det, at han gav sin gaard navn.

Men den tidsforskjel mellem de topografiske navne og bostedsnavnene, som kan opstaa herved, kan dog ikke blive betydelig. At de større lokaliteter paa en kyststrækning som Nordlands skulde have faaet sine navne menneskealdre eller endog aarhundreder, før et folk med et sprog, som disse navne tilhører, bosatte sig paa denne kyst, kunde vel alene være forklarligt, naar man tænker sig, at der langs denne kyst havde været en færdselsvei, ad hvilken søfarende havde seilet saa stadig og uafbrudt, at disse navne kunde bevares i traditionen fra den ene slægt af færdesmænd til den anden, indtil de tilsidst kunde optages af folk, som bosatte sig her. Men at en saa sterk og stadig færdsel skulde være foregaaet langs Nordlands kyst i lange tider før bosættelsen, kan vel betragtes som utænkeligt. Thi man vil forgjæves spørge, hvilket maal saadanne reiser da skulde have havt i den urtid, hvorom her er tale.

Muligheden af en stor tidsforskjel mellem disse navne og de ældste bostedsnavne maa man derfor kunne afvise, og man tør fastholde, at den ælde, man maa tilkjende de omtalte nordlandske „ornefni“, den maa ogsaa, ialfald med ringe tidsforskjel, kunne

tillægges den ældste bosætning i denne egn af et folk, som talte nordisk sprog.

Disse navne synes mig derfor at tale mod den antagelse, at der skulde være en meget stor afstand i tid mellem det samme nordiske folks bosættelse paa den sydlige del af vestkysten og paa Nordlands kyst.

Paa kysten nordenfor Hinnøen og Andøen faar ønavnene, med undtagelse af et par af de sydligste, et ganske andet, aabenbart yngre præg.

Sammensatte gaardnavne paa —vin og —heimr.

O. Rygh sætter de fra vin stammende navne som de ældste af de med mere udbredte sammensætningsled dannede og antager, at man med temmelig stor sikkerhed kan gaa ud fra, at man allerede før vikingetidens begyndelse havde ophørt at danne navne med dette efterled. Ogsaa de med heimr dannede regner han blandt de ældste, om brugen af dem end kan være fortsat lidt længere ned i tiden. Han mener at kunne slutte, at man i Norge havde ophørt at danne navne med heimr eller var ved at ophøre dermed ved vikingetidens begyndelse (NG. Indl. s. 54 og 86). Om tidsgrænsen opad for disse navnedannelser udtaler han sig ikke, men antager altsaa ihvertfald, at de har tilhørt det lange tidsrum, som arkæologerne kalder den ældre jernalder.

Dr. A. Hansen hævder i „Landnaam“ en ganske anden anskuelse, at de med vin og heimr sammensatte bostedsnavne ialfald hovedsagelig tilhører bronzealderen og er særtegnende for den, — at navnlig vin-navnene er den navneklasse, som særlig betegner den første bosættelse af det nordiske folk, der trængte ind i landet, bringende med sig bronzealderens kultur.

Af at der findes saa faa navne af disse klasser i Nordland, slutter han da, at dette landskab først har faaet sin nordiske befolkning efter bronzealderens afslutning.

Om man foreløbig gaar ud fra, at denne tidsbestemmelse for brugen af disse navne er rigtig, maa der dog gjøres opmærksom paa, at antallet af dem i dette amt ikke er saa rent forsvindende ringe.

Af navne med —heimr kjender man vistnok kun 7, som dog er temmelig fordelte over det hele landskab. Det er Grøttem, Mossem og Tilrem i Brønnø, Eidem paa Vega, det forsvundne Øxeimr i Steigen, Eggum i Borge og Solum i Hadsel. Det er jo et lidet antal i sammenligning med de fleste amter, saaledes ogsaa med naboamtet mod syd, Nordre Trondhjems, som har nær 90 af denne klasse. Det maa dog herved merkes, at Lister og Mandals og Nedenes amter hvert kun har 12—13 navne med dette efterled. Som jeg senere nærmere vil udvikle, kan man ikke gaa ud fra, at samme art navne har været brugt i lige grad i alle dele af landet paa samme tid.

Af navne, dannede med stammen vin har man heller ikke ret mange, men dog ikke saa faa, som dr. Hansen antager (kun 2—3). Af sammensatte har man de ganske sikre, Bodin i herredet af samme navn og Fygle paa Vestvaagøen i Buksnes. Jeg har NG. XVI s. 373 betegnet det som muligt, at Guvaag i Bø i Vesteraalen, som i 16de og 17de aarh. skrives Gudinn—, Guding—, er sammensat med et ældre gaardnavn Guðinjar, en dannelse med —vin, et navn, som nu i Stod er blevet til Gui, i Værdalen til Guddingan og i N. Aurdal til Gudi, udt. Gøe. Denne forklaring anser jeg nu for ganske overveiende sandsynlig. Fremdeles anser jeg det nu for sandsynligt, at Hegge i Velfjorden er opr. *Heggin, en sammensætning med —vin. Dette støttes ved den hyppige skrivemaade Heggem, Heggim i 16de og 17de aarh.; thi sammensat med —heimr kan navnet ikke være, medens derimod skrivemaaden —em, —im ligesom ofte ellers kan være opstaaet ved feillæsning af —ene, —ine, d. e. en dativform af et navn paa —vin. Hertil kommer, at navneformen Hegge, hvor den ellers forekommer, enten er opr. Heggim (af Hegg-vin) som i Biri, Skatval, Egge og Stod, eller flertal af trænavnet hegr som i N. Aurdal, Ø. Slidre og Fjelberg. Men flertal kan det her ikke være, da et saadant nu i Velfjorden vilde have havt endelsen —a. Jeg har i NG. XVI antydnet muligheden af, at Ytteren og Alteren i Ranen ogsaa kunde høre til denne klasse; men dette maa ialfald ansees for meget usikkert. Derimod er det urigtigt, naar jeg i min afhandling i 1870 antog Herten i Alstahaug for at høre hid.

Jeg antager altsaa, at der er 4 med —vin sammensatte navne, et i Søndre Helgeland, et i Salten, et i Lofoten og et i Vesteraalen.

Det maa imidlertid merkes, at vi har det usammensatte Vinje, gammel form Vin eller flertal Vinjar, som gaardnavn paa 3 steder i Lofoten og Vesteraalen, nemlig i Gimsø, Bø og Øksnes. Jeg har desuden NG. XVI s. 261 paaapeget, at der synes at have været en gammel gaard Vin i Steigen, hvorom navnet Vinjen paa en udmarkstrækning, som bærer præg af tidligere at have været dyrket, har bevaret mindet.

Usammensatte navne af stammen vin.

Dr. Hansen fremsætter den mening, at de usammensatte vin-navne er at opfatte som yngre end de sammensatte, som yngre udløbere i udkanten af strøg, hvor sammensatte vin-navne er herskende.

Denne opfatning kan paa flere steder synes vel forenelig med de lokale forhold. Saaledes kan den synes rigtig ved de nordlandske Vinjer, ialfald ved den i Øksnes og endnu mere ved Vinje i Tranø i Tromsø amt. Fremdeles kan den synes rimelig med hensyn til Vinnan i Leksviken, Frosten og Mosviken, Ven i Malvik, Børseskogn, Hølandet, Aalen og Kvikne, i hvilke bygder der ikke findes sammensatte vin-navne. Ligesaa ved Vinje som sognenavn i Telemarken, som gaardnavn i Sogndal Stav., i Suldal, i Stranden (Stordalen) i Søndmøre og vistnok i endnu flere tilfælde.

Jeg mener dog, at det usammensatte vin-navns forekomst i saadanne tilfælde naturlig kan forklares paa en anden maade, hvorved det ikke bliver at opfatte som tilhørende en yngre tid. Og at denne forklaring er den rette, fremgaar efter min mening, naar man betragter de tilfælde, i hvilke det usammensatte Vin ingenlunde forekommer isoleret.

Man kan nemlig paa flere steder finde et usammensat Vin eller Vinjar i sine forskellige nutidsformer (Ven, Vinju, Vinje, Venje, Vinjar, Vinjum, Venjum, Vinnan, Vinan) liggende ganske nær ved, undertiden endog tæt omringet af navne, som er sammensatte med —vin.

Et udpræget eksempel herpaa har man i det paa vin-navne saa overordentlig rige Voss (med nær 50 navne af denne klasse). Her har man nederst i Raundalen en gaard Vinje, omgiven paa alle sider af nabogaardene Tøn, Ygre, Helleve, Melve, Endeve, som alle er vin-navne. Noget lignende er tilfælde med Vinje i Vossestranden, hvor de nærmeste gaarde til begge sider har vin-navne, som Finne, Sundve, Løn.

I Geiranger i Søndmøre ligger et Vinje ved hovedelvens udløb i fjorden. Paa den anden side af elven og kun ved denne adskilt fra Vinje ligger Gjørva, et med —vin sammensat navn. Samme forhold finder vi ved Venje i Grytten i Romsdalen, hvis nabogaard paa den anden side af Rauma er Fiva, ogsaa et vin-navn. Paa samme side af elven som Venje, men dog i noget større afstand fra denne har man baade nedenfor og ovenfor flere med —vin sammensatte navne.

Den ene af gaardene Vinjar i N. Land (GN. 39) ligger midt imellem nabogaardene Dæli og Gjeile, begge vin-navne.

Vinje i Bamle ligger ved en vik ved kysten af seilleden; strax indenfor har vi de med vin sammensatte navne Ese og Bamle og lidt længere inde i landet Høn og Lina. Jeg gjør her særlig opmærksom paa beliggenheden af Vinje, som i sig selv taler imod, at den skulde være den yngre af gaardene.

Ogsaa de to gaarde Vinju i Ringsaker er i liden afstand omgivne af sammensatte vin-navne. Ligesaa Ven i Løiten.

Vinnan i Skatval (Stjørdalen) ligger ved fjorden paa en mod syd vendende skraaning; i ringe afstand derfra ligger Mære og Rykke.

I disse mange tilfælde synes forholdet mellem de usammensatte og sammensatte navne kun at kunne forklares paa én maade. Vin, Vinjar maa være de ældre navne og de sammensatte i samme nabolag de yngre, som er opstaaede enten som følge af en udpartning af den ældre gaards jord, eller ved nyrydning ved siden af denne, i begge tilfælde selvfølgelig i en tid, da vin endnu var i brug som navnedannende ordstamme. Det sammensatte navn er fremkaldt ved trangen til distinktion fra det ældre navn, som i de her opregnede tilfælde allerede havde vundet saadan hævd, at

det beholdt sin oprindelig usammensatte form. Men det kan godt tænkes, at der har været andre tilfælde, hvor det ældre navn ogsaa samtidig gik over til et sammensat, navnlig naar der var ringe tidsforskjel mellem det ældre og de yngre navnes tilblivelse. Derfor er det meget tænkeligt, at paa steder, hvor der nu er klynger af sammensatte vin-navne, har et enkelt af dem fra først af været usammensat. Denne opfatning er ogsaa antydet af O. Rygh, naar han (NG. Indl. s. 18) siger: „Med hensyn til de med vin sammensatte navne er der vistnok meget, som kan tale for at anse dem for oprindelig sammensatte; men da vi har ikke faa eksempler paa Vin og Vinjar som usammensat gaardnavn, bliver det altid en mulighed, at adskillige af disse sammensætninger kan skrive sig fra yngre tid.“

Denne min opfatning af forholdet mellem usammensat og sammensat navn er efter min mening den rette ikke alene ved denne navnestamme, men overhovedet ved alle, der kan bruges baade usammensat og i sammensætninger. Det usammensatte er principielt det ældre, og det sammensatte er senere opstaaet ved trangten til bestemtere distinktion. Dermed er det selvfølgelig ikke meningen at paastaa, at i alle tilfælde faktisk navne af den første klasse er ældre end navne af den anden.

Efter denne opfatning er det let at forklare, at vi har Vin eller Vinjar usammensat netop i bygder eller grænder, hvor der ikke findes andre navne af denne stamme. Det var her ufornødent at danne et sammensat navn, fordi der ikke fandtes noget andet navn af denne stamme, som det kunde forveksles med.

Desuagtet kan ganske vist i enkelte tilfælde et Vin i den ene bygd meget godt være yngre end de sammensatte vin-navne i en anden. Men jeg vil efter det ovenfor anførte hævde, at det er uberegtiget at frakjende de usammensatte navne af stammen vin den samme beviskraft for bosætningens ælde i en landsdel, som man tillægger de sammensatte. Er navne som Bodin og Fygle et tegn paa bosætning allerede i bronzealderen, saa maa dette i fuldt saa høi grad være tilfælde med Vinje'rne i Lofoten og Vesteraalen.

Alligevel kan jeg altsaa ikke paavise mere end høist 8 navne af stammen vin i Nordlands amt. Vistnok er der andre dele af

kystlandet, hvor de er omtrent ligesaa faatallige. Men det maa dog synes et ringe tal, hvis man antager, at Nordland har faaet en nordisk befolkning allerede i bronzealderen, under forudsætning af, at vin-navnene (i forbindelsen med dem paa —heimr) netop tilhører denne tidsalder og er merke paa bosættelse af et nordisk folk i denne tid. Det synes nu at være af interesse at undersøge, om disse navne virkelig karakteriserer det ældste nordiske landnaam, saa at man, hvor de mangler eller meget sjelden forekommer, maa antage, at bosættelsen er foregaaet i en senere tid, eller om der skulde være andre navnelag, som kan være ældre eller ialfald ligesaa gamle.

Er navne af stammen vin særlig karakteristiske for bronzealderen?

Et bidrag til at besvare dette spørgsmaal maa man kunne faa ved hjælp af oldfundene, idet man gennemgaar de kjendte gravfund fra bronzealderen og lægger merke til navnene paa de gaarde, hvor fundene er gjorte. De andre bronzealders fund (markfund, depotfund) er ikke synderlig bevisende i denne henseende (skjønt som før nævnt dog maaske mere i Nordland end længere syd i landet), da de kan være nedlagte eller tabte, f. ex. under handelsreiser, i egne, hvor der ikke dengang var nogen fast bosiddende befolkning.

Det maa ogsaa indrømmes, at heller ikke de navne, som er knyttede til gravfund, altid udendvidere er sikkert bevisende. Det kan ofte være tilfælde, at en begravelse, som ligger i utkanten af en gaards jorder, i virkeligheden kan være nærmere en nabogaard og derfor kan formodes egentlig at tilhøre denne. Der kræves i grunden en undersøgelse paa hvert enkelt sted for sikkert at afgjøre, hvor den gaard maa have ligget, til hvilken en gravplads eller gravhaug har hørt. Det maa fremdeles erindres, at undertiden et gammelt gaardnavn paa stedet kan være gaaet tabt og være erstattet med et nyere, eller en gammel gaard kan være udpartet og en gravhaug derved kommet til at ligge paa en part med et nyere navn.

Men om man end gjør disse forbehold, saa mener jeg dog, at det ikke kan nægtes, at der ved en undersøgelse om de ældste gaardnavnes indbyrdes aldersforhold er megen veiledning at finde i en gennemgaaelse af de til de ældste gravfund knyttede gaardnavne, forudsat, at man har et nogenlunde stort antal af saadanne fund og navne.

Jeg har noteret omtr. 90 norske gravfund fra bronzealderen; kun ved enkelte af disse kan det ansees for mindre sikkert oplyst, om de virkelig er gravfund. Jeg antager, at denne liste er saa omtrent fuldstændig.

Naar man nu gennemgaaer rækken af navne paa de gaarde, som er opgivne som findesteder, vil man kun finde 3 navne af stammen vin: Ræge i Haaland, Rykke i Stjørdalen og Lekve i Ulvik; om det sidste fund virkelig er et gravfund, synes tilmed ikke ganske sikkert. Det kan tilføies, at af navne paa —heimr har man blandt findestederne kun Særeim i Klep, Solem (nu kaldet Ødegaarden) i Akerø og (det noget usikre) Sæim i Røldal. Det maa synes et paafaldende lidet antal, hvis disse navnelag virkelig særlig har tilhørt bronzealdersfolket.

Dr. Hansen siger i „Landnaam“ s. 113: „Vore bronzealdersfund er idethele ikke mange, men de falder i vin- og heim-bygderne.“

Denne paastand finder ikke bekræftelse, naar man ser paa de bygder, hvor gravfundene fra denne tid er aller talrigst. Vi kan tage Klep og Haaland paa Jæderen. Fra disse to bygder alene har man 27 gravfund, ikke langt fra trediedelen af det hele antal. Her har vi blandt findestederne som ovenfor nævnt Særeim i Klep og Ræge i Haaland. Forøvrigt finder vi navnene Tuv, Anda, Sele (to fund), Hodne (to fund), Nese, Orre, Erga, Braud, Tjøtte, Malle, Sole (flere fund), Sunde samt Jaasund, uidentvilt opr. en del af Sunde. Dette er allesammen usammensatte navne, netop af den klasse, som efter min mening fortrinsvis tilhører den ældste nordiske bosætning. Dertil kommer de to navne Høibakke, vel et nyere navn, og Fristad.

Det bør tilføies, at der i disse to bygder tilsammen kun findes ét navn paa —vin, og 4 eller mulig 5 paa —heimr (deraf 2

gange Austreim). Der er saaledes her ingen adgang til at antage, at noget af de opregnede fund egentlig kan tilhøre en gaard med vin-navn. De rigeste broncealdersbygder i landet kan altsaa ingenlunde betegnes som vin- eller heim-bygder. Det kan tilføies, at Jæderen idethele er temmelig fattig paa vin-navne og heller ikke er synderlig rig paa heim-navne.

Vi har en efter norske forhold meget betydelig gravplads fra broncealderen paa Todnes i Sparbuen og mellem denne gaard og Holan. 12 af de her undersøgte hauger kan sikkert henføres til denne tid. De ligger dels i en bue i høide med Todnes under sydholdingen af det høie nes, hvoraf gaarden har navn, dels søndenfor en sumpig lavning, som i oldtiden vist enten har været overflydt eller ialfald været en ren sump, i en parallel række paa Holans grund. Det nærmeste vin-navn er her Røtte; men denne gaard er adskilt fra stedet ved høidedrag og dalsænkninger, og det er efter stedsforholdene ganske utænkeligt, at denne gravplads, navnlig den nordligste række, skulde have hørt til denne gaard. Det nærmeste heim-navn er endnu fjernere. Navnet Todnes er udentvivl et oprindeligt „Nes“, som senere, men dog allerede i middelalderen, er bleven sammensat (jfr. NG. XV s. 204), rimeligvis til adskillelse fra det parallelt i fjorden udstikkende Grønnes i Inderøen. En tredie gaard, som ialfald en del af gravrøserne kunde høre til, er Vist. Her har vi altsaa navnene Nes, Hol og Vist, som denne gravplads kan sættes i forbindelse med. Altsaa ogsaa her usammensatte stammenavne.

En udløber af denne gravplads har man nogle km. herfra ved det indre af Borgenfjorden paa fjordens vestside under gaarden Gjerv. Her har man kun fund fra én haug; men det er rimeligt, at nogle hauge i nærheden efter sin indretning hører til samme tid. De nærmeste gaarde med navne paa —vin og —heimr er her Mære og Lønnem paa fjordens østside. Men det er ganske utænkeligt, at beboerne af disse skulde have valgt gravplads paa den anden side af fjorden. Derimod henføres gravene ganske naturligt til Gjerv, et navn, som i sig selv tyder paa en høi ælde.

Paa den saakaldte Bloheien paa Karmøen i Agvaldsnes og Torvestad prestegjeld har man ogsaa flere sikre broncealders grav-

hauger. Den er en udmarkstrækning, som omgives af og hører under gaardene Nes, Bø, Hauge og Uvik. To fund fra Torvestad er ligefrem opgivne at være gjorte paa Bø, et tredie paa Sunde. Det maa dertil merkes, at i intet af disse to prestegjeld har man noget gaardnavn, dannet af vin, og kun nogle faa paa —heimr (deriblandt 3 gange Austreim).

Ogsaa det gravfund, som kjendes fra Nordland, er knyttet til et usammensat navn, Bø, ligesom man har gravfund fra Bø i Haa og fra Bø paa Karmøen.

Ved at gjennemgaa rækken af de øvrige kjendte, enkeltvis forekommende gravfund fra bronzealderen vil man finde, at et overveiende antal af dem er knyttede til gaarde med usammensatte stammenavne, for en stor del med lokal betydning.

At det ikke forholder sig saa, at bronzealdersfundene falder i vin- og heim-bygderne, fremgaar ogsaa ved at undersøge forholdet med fund i de bygder, hvor vin-navne er særlig talrige.

I Voss, som er en vin-bygd fremfor alle, med 47 navne sammensatte med vin og det usms. Vinje, kjender man, saavidt jeg ved, intet gravfund fra bronzealderen. Heller ikke noget markfund er, saavidt mig bekjendt, gjort her. Fra nabobygderne Vossestranden og Ulvik, som ogsaa har mange navne af denne klasse, kjender man kun ét sandsynligt gravfund, nemlig fra Lekve i Ulvik.

Akershus amt og Hedemarken er ogsaa egne, som har flere gaardnavne af stammen vin end de fleste i landet. Fra hele dette strøg kjender jeg kun et eneste bronzealders gravfund, fra Stange paa Hedemarken. Et lignende resultat vil man komme til i andre egne, som er ualmindelig rige paa navne, dannede af vin.

Som ovenfor bemærket er markfundene ikke saa skikkede som gravfundene til paa dem at bygge en dom om de stedsnavnes ælde, som staar i forbindelse med dem. Imidlertid skal det dog bemærkes, at hvis man gjennemgaa de gaardnavne, som i fundopgaverne er knyttede til saadanne fund, vil det give væsentlig samme resultat, som tilfældet har været med gravfundene.

I det her fremstillede forhold ligger der ganske vist ikke noget absolut afgjørende bevis paa, at de her omhandlede gaardnavne ikke, ialfald for en væsentlig del, kan tilhøre bronzealderen. Der

kan jo senere fremkomme mange oldfund fra denne tid i strøg, hvor nu ingen kjendes, og tilfældige omstændigheder kan undertiden spille ind. Men det tør dog paastaaes, at naar vi har saavidt mange fund at støtte undersøgelsen til som de, der hidtil er kjendte, saa maa der i resultatet af denne sammenholden af gaardnavne og oldfund ligge et meget sterkt bevis paa, at navne af stammen *vin* ialfald umulig kan være saa særlig knyttede til bosætningen under bronzealderen, som dr. Hansen har antaget og udviklet i Landnaam.

Og gjælder dette gaardnavne dannede af *vin*, saa gjælder det selvfølgelig endnu mere dem paa —heimr, som utvivlsomt er et noget yngre sæt af gaardnavne.

Der kan ogsaa fra andre synspunkter reises indvending mod den nævnte teori. Det bliver efter den overmaade vanskeligt at forklare sig landnamets gang eller bosætningens udbredelse over landet i indvandringstiden. Man maatte efter denne teori komme til den slutning, at dette nordiske folk, der vandrede ind og udbredte sig i landet med bronzekulturen, har skyet kystlandskaberne paa hele vestkysten og sydvestkysten. Jeg forstaar ikke, hvorledes man ellers skulde forklare, at Voss med nabobygderne Vossestranden og Ulvik har mellem 60 og 70 gaardnavne af stammen *vin*, medens disse enten mangler eller er meget sjeldne i bygderne i Nordre og Søndre Hordeland, i Ryfylkes kystbygder og paa Jæderen. Dr. Hansen vil, hvis jeg har forstaaet ham ret, forklare saadan sprang i bosætningen, som man efter dette maatte formode, ved den antagelse, at bronzealderfolket har været et udpræget, for ikke at sige eksklusivt jordbrugerfolk, som opsøgte de egne, som var bedst skikkede for jordbrug og fædrift, medens de derimod — undtagen paa Østlandet — skyede kystegnene med de næringsveie, som kysten og søen fortrinsvis gav adgang til.

Foruden at de kjendte oldfund, som ovenfor forklaret, strider mod denne antagelse, saa synes den ogsaa uforenelig med meget, som vi ellers ved om det folk, som har boet her i bronzealderen. Der kan mindes om, at paa de mange helleristninger, som ialfald for den overveiende mængdes vedkommende udentvivl med rette henføres til denne tid, er jo skibsfiguren et af de almindeligste motiver. Der er meget faa, paa hvilke den mangler, og paa en

hel del af dem findes der flere saadanne figurer, undertiden en mængde af dem. Der kan ikke være tvivl om, at denne figur i ristningernes billedsprog paa den ene eller anden maade fortæller om søliv, om begivenheder og bedrifter paa søen. Omvendt mangler jo i norske ristninger næsten ganske fremstillinger, som hentyder til jordbrugerens gjerning. Fremdeles kan der mindes om, at skibsfiguren er et hyppigt ornamentmotiv paa løse gjenstande, som skriver sig fra denne tid, navnlig paa knive fra den yngre bronzealder. Det er jo ogsaa en almindelig antagelse, at der i denne tidsalder har været forbindelse ad søveien mellem Jylland og Vest-Norge. Alt dette synes bestemt at stride mod en antagelse om, at dette folk skulde være et eksklusivt jordbrugerfolk, som ved valg af bopæl kun søgte efter de gode græsgange, men skyede kystegnene og livet og virksomheden ved fjordene og havet. Det faar desuden erindres, at disse kystlandskaber ingenlunde kan have manglet græsgange og dyrkbart jordsmon.

Jeg vil nu ikke med dette paastaa, at navnedannelser af stammen vin ikke skulde have været i brug allerede i bronzealderen. Men det forekommer mig ialfald utvivlsomt, at de ikke udelukkende tilhører denne periode, men at ordstammen ogsaa har været i brug til dannelse af bostedsnavne i den tid, som man kalder den ældre jernalder. Jeg tror ogsaa bestemt, at den overveiende mængde af disse navne tilhører denne lange periode, som ogsaa i Norge maa være begyndt før Christi fødsels tid. Dette slutter jeg ogsaa deraf, at jeg ikke kan finde det troligt, at vin skulde være gaaet af brug som fællesord i den ældre jernalders gammelnordiske sprog. Det vil isaafald heller ikke være forklarligt, at det skulde være gaaet ud af brug som element i dannelse af bostedsnavne. Ogsaa stammens forekomst i shetlandske navne, som er paavist af Jakobsen (Aarb. f. nord. Oldk. 1901, s. 165 ff.), er et bevis for, at den har været brugt i navnedannelse af nordmændene indtil den seneste del af den ældre jernalder. Jeg antager saaledes, at O. Rygh har ret i, at den har været brugt i dannelsen af stedsnavne indtil henimod vikingetidens begyndelse (NG. Indl. s. 87). Nærmere bestemt kunde man sige, at disse navne ikke kan være yngre end omtr. 700 e. Chr.

Usammensatte gaardnavne i Nordland.

At de med vin sammensatte navne dog maa være den ældste klasse af de navne, som er dannede med mere almindelige sammensætningsled, derom kan der neppe være tvivl. Naar vi da ser os om efter en navneklasse, som kan være ældre end disse, saa har allerede de før gjenneengaaede navne paa findesteder for gravfund fra bronzealderen udpeget de usammensatte stammenavne, indeholdende ordstammer, som oftest betegner et lokalt forhold. Allerede Munch (hist.-geogr. Beskrivelse s. X) finder blandt disse navne endel af de ældste, „som maa være opkomne strax efterat landet befolkedes af vor stamme.“ O. Rygh udtaler (NG. Indl. s. 9), at „man med temmelig sikkerhed kan tillægge dem en betydelig alder.“ Jeg tror, at man mere bestemt kan regne en god del af disse navne blandt de allerældste. Jeg er saaledes ganske uenig med dr. Hansen, som (Landn. s. 20) sætter disse navne i Nordland som i høiden jevngamle med de med —staðir sammensatte. Jeg anser mange af dem for mindst jevngamle med de nordlandske navne, som er dannede af vin og heimr, tildels for ældre end disse.

Dette slags navne træder i Nordland netop frem i forgrunden i de strøg, som efter de topografiske forhold og tildels ogsaa efter oldfundenes vidnesbyrd kan antages først at være blevne optagne til bopæle af et indvandrende folk.

Som eksempel paa saadanne strøg kan først nævnes kystlandskabet Søm (Sør-Søm og Nord-Søm) i Vik og Brønnø. I Sør-Søm har man i række langs kysten navnene Sund, Vaag, Sande, Steine, Vik, (Søm)nes og tæt indenfor Malm og Bjøru. Først indenfor denne række kommer navne som Grøttem, Holand og Baustad. I Nord-Søm har man under samme forhold rækken: Mossem, Tilrem, Mo, Lund, Horn; her altsaa de usammensatte navne i række med nogle paa —heimr. Paa Alsen er det efter forholdene rimeligt at søge den ældste bygd langs den vel beskyttede syd- og vestkyst ved seilleden. Her hersker navnene Skei, (Alsta)haug, Vik (nu delt), Lund, Stokka. Paa Dønna er de mest fremtrædende

navne med gunstig beliggenhed: (Døn)nes, Glein, Skei, Vaag (med bronzealders fund), Bø, Skaga, Strauma. Paa den midt i leden liggende mindre ø Løkta dominerer navnene Sund, Hov og Horn. Paa den indre, vel beskyttede side af Handnesøen i Nesne har man ligeledes en række saadanne navne: Skaga, Stokka, Riksen, Saura, Dillra.

Længere nord, i Salten, har man i Steigen et ved bronzealdersfund og meget gamle jernaldersfund udpeget strøg. Her har man langs leden en række navne som Saur, Sund, Skot, Vaag, Steig, Bø, Mjelde, Lund.

I Hols sogn i Lødingen har man paa det bedste strøg ved Tjeldsundet rækken Stokke, Hol, Hov, Sand. I Gimsø paa et kyststrøg, hvorfra man ogsaa har gamle oldfund, finder vi rækken Sande, Vinje, Hov, Vik, afbrudt ved et mellemkommende Saupstad. I Bø i Vesteraalen sydligst paa Langøen, ogsaa et paa meget gamle fund rigt strøg, finder man langs kysten foruden Guvaag (se ovfr.), navnene Leka, Bø, Steine, Vinje, medens man inde i fjordene støder paa aabenbart yngre, sammensatte navne.

Saadanne navne vil man enten slet ikke eller kun undtagelsesvis finde i strøg, hvor navnene idethele viser en yngre oprindelse, saaledes f. eks. inde i de lange fjorde Ranen og Ofoten med deres forgreninger. En undtagelse kunde her alene Mo i Ranen mulig være.

Saadanne undtagelser, at usammensatte stammenavne forekommer i strøg, hvis navneforraad ellers ikke viser nogen meget høi ælde, kan nu ikke være paafaldende. Thi om vi end blandt denne klasse navne efter min mening har endel af de allerældste bostedsnavne i landet, er derfor ingenlunde alle saa gamle. De har sikkert været i brug i navnedannelse ogsaa i historisk tid, ligesom de oftere findes brugte af landnamsmændene paa Island, og sandsynligvis saa langt ned i tiden som til den ældre del af middelalderen. Senere begynder navne af de samme stammer at dannes med bestemt form, d. e. med tilføjelse af den bestemte artikel.

Dette slags navne er saaledes, især hvor de findes spredt mellem andre, ikke et saa tjenligt middel til at belyse bostedsnavnenes ælde i en landsdel som de navneklasser, der er dannede

med mere almindelige sammensætningsled. Medens de sidste kan indføres i en systematisk ordning af navnelagene efter deres ælde, som ved fortsatte undersøgelser forhaabentlig kan gjøres stadig bestemtere og sikrere, lader dette sig ikke paa samme maade gjøre ved disse stammenavne, fordi deres brug har strakt sig over et meget længere tidsrum. Heller ikke deres sproglige form vil i regelen kunne give noget middel til at udskille de ældre af dem fra de yngre, fordi disse bostedsnavne, hvis betydning altid maa have været kjendt, forskjellig f. eks. fra mange af ønavnene og fjordnavnene for den største del synes at have fulgt med talesproget i stammernes og formernes omdannelser. Det er de forhold, hvorunder de forekommer, som i de enkelte tilfælde kan give nærmere vejledning til bedømmelsen af deres ælde.

Men det maa fastholdes, at de kan høre blandt de allerældste. Derfor kan den omstændighed, at Nordland kun har forholdsvis faa navne af klasser, som man i andre egne mener at kunne regne blandt de ældste, ikke i sig selv være noget bevis for, at denne landsdel har faaet sin første befolkning af nordisk stamme i en meget senere tid end disse andre egne.

Jeg vil her indskyde den bemærkning, at der intet overraskende kan være i, at der findes en forskjel i navneskikken i forskjellige dele af landet, som viser sig i, at forskjellige ordstammer findes fortrinsvis anvendte i navnedannelse i forskjellige dele af landet, og derved ogsaa forskjellige begrebsforhold fortrinsvis faar sit udtryk i navnene. Valget maa i denne henseende ganske naturligt blive paavirket af enhver landsdels beskaffenhed og af de livsvilkaar og næringsbedrifter, som efter denne bliver de vigtigste for et indflyttende folk. For dem, som slog sig ned i indlandsstrøgene, paa sletterne ved Østlandets kyst eller i de aabne bygder i indre Trøndelagen, er det naturligt, at det blev den frugtbare vegetation, de rige græsgange, som baade især bestemte valget af bosted og gav bostedsnavnene sit præg. Det er ligesaa forstaaeligt, at for et folk, som udbreder sig langs vestkysten, kan en vaag eller vik, som yder tryk havn, et sund, som giver let gjennemfart og smult farvand, et eid, som frembyder en let overgang, en ø, som baade yder ly mod havet og ofte bekvem plads for bosted, et nes, et

fladt forland o. s. v. baade blive bestemmende for valg af bosted og for det navn, som dette kommer til at faa.

Det er blevet udtalt, at disse usammensatte navne med topografisk betydning kun uegentlig kan betragtes som bostedsnavne, fordi de ikke i sit begreb hentyder til menneskers bosættelse og virksomhed. Denne opfatning tror jeg beror paa en miskjendelse af de forhold, hvorunder navnene paa bosteder maa antages at være tilblevne i oldtiden. Man maa ikke lade sine forestillinger derom paavirke af den maade, hvorpaa nu enhver, som erhverver sig et jordstykke ved udskillelse af en del af en ældre eiendom, samtidig strax giver det et navn. Mange vilde maaske endog i nutiden ikke haste saa meget dermed, hvis de ikke var tvungne dertil af loven.

Jeg har i min ovfr. nævnte afhandling om stedsnavne i Helgeland (Norsk hist. Tidsskr. I s. 129) gjort opmærksom paa, hvorledes navnene paa nybyggergaardene øverst i Namsens dalføre og det tilstødende strøg af Vefsen endnu dengang var vaklende, idet de fleste havde flere navne, hvoraf intet rigtig havde fæstet sig, fordi der ikke var foregaaet nogen bestemt navnegivning, og navnene endnu var ifærd med at danne sig og fæste sig. Hvis vi gaar tilbage til en meget ældre, men dog endnu historisk nybyggertid, som vi har den skildret i den islandske Landnámabók, vil vi se, at det kun rent undtagelsesvis fortælles, at landnamsmanden fastslog et navn paa sin nye eiendom, den jord, han havde tilegnet sig, tilligemed husene, eller ogsaa kun paa sit bosted. Dette falder saa meget sterkere i øinene, som det saa ofte fortælles, at landnamsmænd lagde navn paa (— — „kallaði hann“ —) fjerde, nes, dale o. s. v. Naar det derimod kommer til navnet paa bostedet, saa bruges næsten bestandig formen: „han boede paa“ (— — „bjó hann á — —“). Det er en undtagelse, naar det f. ex. fortælles om Skallagrim: „hann reisti bæ — — — ok kallaði at Borg.“ Der er ogsaa bestemt grund til at tro, at de navne paa landnamsmændenes gaarde, som anføres i Landnámabók, ofte er opstaaet ialfald noget senere. Dette kan ikke saa meget sluttes af tilfælde, hvor det udtrykkelig antydes, at gaardnavnet er yngre, som naar det om landnamsmanden Fingeir Thorsteinsson siges, at „hann bjó þar

er nú heitir á Kársstöðum“, eller om Thorolf Mostrarskeggs gaard: „þar heita nú Hofstaðir.“ Thi derved kan der maaske ialfald i nogle tilfælde sigtes til en senere forandring af navnet. Mere kan det sluttes af, at saa overordentlig mange gaardnavne er sammensatte med et personnavn, oftest med den første bosidders navn, og allersikrest af de mange gaardnavne, som er dannede ikke af en eiers navn, men af hans tilnavn. Thi omend disse tilnavne dengang vel anskuedes anderledes end nu og ikke tillagdes den nedsettende betydning, som mange af dem nu synes os at have, er det dog ganske usandsynligt, at manden selv skulde have valgt dette til deraf at danne navnet paa sin gaard, at f. eks. Olaf selv skulde have givet sit første bosted navnet Belgstaðir.

Naar man af fortællingen om landnamstiden paa Island faar det bestemte indtryk, at gaardnavnene som regel ikke er blevne til ved en vilkaarlig døbning, men at de dannedes efterhaanden blandt omgivelserne, er der ikke tvivl om, at dette i endnu høiere grad gjelder en landnamstid i Norge, som maa ligge endnu en tusinde aar længere tilbage i tiden. Man kan efter min mening sikkert gaa ud fra, at landnamsmanden da nok fandt det nødvendigt at lægge orienterende navne paa de mere fremtrædende lokaliteter som fjorde, fjelde, øer o. s. v., men at det ikke faldt ham ind at lægge noget navn paa det kompleks af jord og huse m. m., som han regnede som sin eiendom, heller ikke paa bostedet alene, fordi der intet behov var derfor. Navnet dannedes efterhaanden af de omboende, eftersom der var trang dertil, og det fæstede sig efterhaanden. Og en betegnelse efter en iøjnefaldende lokalitet, som særtegnede dette bosted fremfor andre i egnen (Vaag, Aa, Horn, at Steini o. s. v.), var da et fyldestgjørende og tilstrækkeligt navn.

Eftersom bebyggelsen bliver tættere, trænges mere distingverende navne. Dette er tiden for de ældste sammensatte navne. Disse behøver ikke netop at være dannede med de almindelige sammensætningsled, som vin og heimr. De maa lige godt kunne være dannede med ordstammer, som brugtes som usammensatte navne (vik, vaag, nes o. s. v.). Jeg forstaar ikke, at et gaardnavn Sandnes i hvert tilfælde skulde behøve at være yngre end navnet Sandvin.

Men ved denne art sammensatte navne er der for navneforskningen den ulempe, at de ikke i sig selv giver anvisning paa en bestemt, nogenlunde begrændset tidsperiode, hvortil de kan henføres.

Sammensatte gaardnavne paa —staðir.

De gaardnavne, som er dannede ved sammensætning med —staðir (nu endende paa —stad), danner en af de talrigste navnegrupper i amtet. Naar man fraregner endel, som er dannede i nyere tid efter gammelt mønster, findes der idethele 118 med denne sammensætning. Antallet inden denne klasse er dog mindre end i de to trondhjemske amter, navnlig det nordre, hvor man har over 200 af denne form.

O. Rygh mener, at dannelsen af navne med —staðir hovedsagelig falder i vikingetiden, om den end kan være begyndt noget tidligere og kan have været fortsat noget ud over vikingetidens grændser (NG. Indl. s. 77).

En derfra meget forskjellig mening fremsætter dr. Hansen, idet han udtaler, at den væsentlige del af staðir-navnene paa den skandinaviske halvø skriver sig fra den ældre jernalder, om de end ogsaa fremdeles blev brugte i landnamstiden paa Island. Han mener saaledes, at denne navnedannelse har været i brug ligefra omtr. 400 f. Chr. til omtr. 1000 e. Chr., altsaa i en 1400 aar, om de end hovedsagelig falder før 700 e. Chr. (Landn. s. 121. 124). For Nordlands vedkommende sætter han dem som det ældste navnelag ved siden af endel „topografiske navne.“ De blev allerede brugte ved den første landnamstid i Nordland, hvor der ikke findes nogen ældre navnegruppe. „Nordland kommer egentlig først med i dette navnesæt.“

Beviserne for denne teori synes mig ikke holdbare. Dette gjelder saaledes, naar han paastaar, at det netop er paa gaarde med disse navne, at ældre jernalders gravfund er gjorte (Landn. s. 119). Jeg kjender kun 3 gaarde med saadant navn i Nordlands amt, hvorfra man har gravfund fra ældre jernalder, nemlig Skarstad og Hustad i Lødingen og Alvestad i Borge, hvortil kan komme Myklebostad i Lødingen, et navn, som dog ikke ligefrem hører til

klassen. Dette er en meget liden brøkdæl af de 31 gaarde, hvorfra man efter mine optegnelser kjender gravfund fra denne tidsalder. I denne undtagelse at søge et bevis for, at denne navnedannelse fortrinsvis tilhører ældre jernalder, maa være ligesaa uberettiget, som om man vilde paastaa, at navnene paa —staðir tilhørte bronzealderen, fordi der kan paavises 6 tilfælde, hvori gravfund fra denne tid skal være gjorte paa gaarde med navne paa —stad.

Han gjør videre gjeldende, at det er gaardnavne af denne klasse, som indtager de naturgivne landnamsteder, idet han særlig henviser til forholdene omkring Vaagsfjorden sydligst i Tromsø amt (Landn. s. 20 ff.). Denne mening synes mig meget omtvistelig. Heller ikke i den nævnte egn synes navne paa —stad mig særlig talrige eller dominerende. Og det bør ogsaa erindres, at de mægtige høvdingeætter i denne egn i vikingetiden og nærmest følgende tid ikke er knyttede til navne af denne form, men til navne som Trondenes og Bjarkø.

Der kan vistnok anføres flere gaarde i amtet med denne art navne, om hvilke det med rette kunde siges, at de ligger i de bedste strøg. Jeg har saaledes ovenfor omtalt, at vi i Gimsø har et Saupstad midt i rækken Vinje, Hov, Sande, Vik. Og jeg indrømmer, at der kan nævnes flere lignende tilfælde. Men derved maa erindres, at alt land i de gunstigste strøg selvfølgelig ikke blev saaledes optaget ved det første landnam, at der ikke senere skulde have været plads for nye rydninger og bosteder, eftersom befolkningen tiltog, og maaske ogsaa ny indflytning foregik. Den bedst beliggende jord kan ikke have været saaledes optaget ved vikingetidens begyndelse, at der ikke da skulde have været plads nok til grundlæggelse af nye gaarde mellem de gamle. Selv i de gunstigste og mest indbydende strøg kan der jo imellem gamle gaardnavne findes andre, som ikke engang kan ansees for ældre end reformationen.

Men ved at se paa disse navnes forekomst idethele vil man faa et andet billede. De er temmelig talrige i Bindalen, hvoraf ialfald den større del omkring Bindalsfjorden ikke giver indtryk af at høre til de ældste bygder. Her har man endog en gruppe af 3 saadanne navne (Horstad, Skarstad og Fuglstad) oppe i Aabjæras

dal 5—7 km. indenfor den inderste vik af fjorden. Det er lidet sandsynligt, at bebyggelsen her skulde gaa langt tilbage ind i hedendommens tid. To andre, Barstad og Hongbarstad, ligger inde i Tosenfjorden og dertil adskillig fjernet fra fjorden under forhold, som nærmest ligner en forholdsvis sent ryddet markebygd. I Sømnerne har man intet stad-navn i den forreste række paa kystlandet, hvor som ovenfor nævnt de usammensatte navne dominerer. Først bag disses række har man et Baustad. Af Vefsens 3 stad'er ligger to nær fjorden ved Vefsenelvens udløb, den tredie 6 km. oppe ved elven. Dette strøg kan ganske vist ikke høre til de ældste landnamsbygder. Paa Alsen har man intet saadant navn paa syd- og vestkysten, men et paa den indre side ved sundet, ved hvis anden side paa fastlandet et andet stad-navn forekommer. Dette strøg ved sundet gjør indtryk af at være en noget yngre bygd.

Naar vi omvendt paa indsiden af Dønna mod seilleden har Sigerstad liggende midt mellem Dønnes og Glein, saa er ikke dermed bevist, at denne gaard ikke kan være yngre end de to andre.

Det vilde blive for vidløftigt at gennemgaa forekomsten af denne klasse i det hele amt. Men jeg tror at turde hævde, at det forhold, som jeg har paavist i de nævnte bygder, ogsaa gennemgaaende er gjeldende over det hele. Paa enkelte steder kan navne paa —stad forekomme i strøg, som man kunde være tilbøielig til at regne blandt dem, som tidligst er blevne optagne af den nye befolkning, under gunstige naturlige forhold og tildels ved siden af andre navne, som kan antages for meget gamle; men der er alligevel ingen sikkerhed for, at gaardene med disse navne ikke er af yngre oprindelse. Paa andre steder indtager navne af denne klasse en mere tilbagetrukket plads, i strøg, som af flere grunde maa ansees for yngre bygder.

En sterk grund til at antage, at navnene paa —staðir fortrinsvis er en for vikingetiden karakteristisk navnedannelse, synes det mig at man har i den dominerende stilling, som de indtager blandt de islandske gaardnavne fra landnamstiden. Af de i Landnáma anførte gaardnavne tilhører 127 denne klasse. Men dette er ikke det hele antal. Af de flere hundrede islandske navne med

denne endelse maa den aldeles overveiende del tilhøre tiden 870—c. 1000. Dette er aldeles uforeneligt med den tanke, at vi i denne tid skulde have en sen efterslæt af denne navnedannelse; det tyder tvertimod paa, at dette er staðir-navnenes blomstringstid.

Idethele kan jeg ikke finde, at der er ført noget bevis for urigtigheden af den antagelse, at navne paa —staðir vel allerede kan være begyndt at dannes i den senere del af den periode, vi kalder den ældre jernalder — derfor synes adskillige omstændigheder at tale —, men at dog den store masse af dem tilhører vikingetiden eller de 2—3 sidste aarhundreder af hedenskabets tid. At denne navnedannelse skulde have tilhørt hele det umaadelig lange tidsrum fra 400 f. Chr. til 1000 e. Chr. (forudsat at den ældre jernalder i det nordlige Norge kan antages at have begyndt saa længe før Chr. f.), forekommer mig i sig selv saa lidet sandsynligt, at der maatte meget sterke grunde til for, at man skulde antage det. Det vilde ogsaa være lidet rimeligt, at man efter denne antagelse skulde sætte den talrige klasse af navne paa —heimr saa overordentlig langt tilbage i tiden, som man efter dette blev nødt til at gjøre.

Gaardnavne, sammensatte med —land.

Sammensatte gaardnavne med efterledet —land forekommer i et anseeligt antal i dette landskabs navneforraad, idet der findes nær 80 navne af denne klasse. Dr. Hansen trækker dannelsen af disse navne langt ned i tiden. Landn. s. 124 præciserer han sin mening om tiden for deres oprindelse til katolicismens tid, 1000—1350 (1500) e. Chr.

Denne mening er efter mit skjøn ganske uholdbar.

At denne navnedannelse har været i brug, og det meget hyppig, allerede i hedendommens tid, altsaa før 1000, bevises allerede afgjørende ved, at en mængde af dem som 1ste sammensætningsled indeholder gudenavne eller ord, som hentyder til hedensk gudsdyrkelse.

Jeg vil her give en oversigt over disse navne.

Navnet Frøisland, som forekommer 5 gange, især paa Vest-

landet, er sikkert sammensat med Gudenavnet Frøyr. Endnu hyppigere er Frøiland, Frøland, som man har i 15 tilfælde, dels paa Østlandet, dels paa Vestlandet op til Søndmøre. Hvor det nu udtales Frø—, og hvor man ikke kjender det i oldnorsk form, kan det undertiden tænkes, at det kommer af frjó n., frø. Ellers maa dette navn efter al sandsynlighed forklares som indeholdende Gudinde-navnet Frøyja eller Gudenavnet Frøyr, det sidste i stammeformen.

Óðinsland findes paa to steder paa Vestlandet.

Ulland og Ulleland, som udentviwl maa afledes af gudenavnet Ullr, forekommer ikke mindre end 12 gange, mest paa Vestlandet op til Nordmøre.

Torsland, i nogle vestlandske bygder udtalt Totland, findes 9 gange, kun paa Vestlandet (Totland og Ulland i Lierne er utvivlsomt indkomne der ved opkaldelse efter de samme navne i Os i Nordhordeland). Disse navne er ikke medtagne i O. Ryghs „Minder om Guderne og deres Dyrkelse i norske Stedsnavne“ (trykt som tillæg i „P. A. Munch, Norrøne Gude- og Helte-Sagn, ny Udg., bearb. af A. Kjær). I „Personnavne i Stedsnavne“ s. 260 er de henførte til mandnavnet þórir, men dog med den bemærkning, at de mulig tildels kan skrive sig fra Gudenavnet. I den senere skrevne og af ham selv udgivne NG. Innl. (s. 64) giver han ligefrem den sidste forklaring. Ogsaa mig forekommer det utvivlsomt, at man her har Gudenavnet þórr. Derfor taler dels, at —land ellers saa sjelden sammensættes med personnavne, at det vilde være meget paafaldende, at det saa ofte skulde være sammensat netop med þórir, — dels at, hvor disse navne findes anførte i middelalderske kilder, finder man dem allerede der skrevet þórs—, aldrig þóris—. At man har navnene Totland, Frøland og Ulland ved siden af hverandre i Os, støtter ogsaa denne opfatning.

Gudenavnet Njǫrðr finder man 4 gange sammensat med —land, nemlig Nærland i Haa (nabogaard til Næreim) og i Finnø, Nørland i Masfjorden og Nerland i Vistdalen (i Romsdalen). De to sidste er ikke opførte i „Minder o. s. v.“; men jeg antager sikkert, at de hører hid, det romsdalske baade paa grund af de gamle skriftformer og af hensyn til lokale forhold.

Om Tysland i Bjerkreim og Tisland i Laudal er sammensatte

med Gudenavnet Týr, tør jeg ikke bestemt afgjøre; men denne forklaring forekommer mig sandsynlig.

Endelig kan man til denne række føie Gudland i Sogndal (Stavanger amt).

Gaardnavnet Helgeland maa med sikkerhed kunne henføres til hedendommens tid, betegnende jord, som tilhørte et hov eller anden helligdom. Dette findes paa 15 steder, hvoraf 4 i den vestlige del af Østlandet, de øvrige fra sydligst i Stavanger amt og op til Voss. Det navn, som nu skrives Helland, er for en stor del det samme. Men da det ogsaa kan have anden oprindelse, kan man kun sikkert regne hid de navne af denne form, som enten i ældre tid skrives Helg—, eller som ved udtalen med „tykt“ l, hvor denne udtale er brugelig, viser sig at være oprindeligt Helgaland. Naar man undersøger dette, vil man finde, at Helland i mindst 12 tilfælde har denne oprindelse, deriblandt 4 gange i Nordland. Efter dette har man gaardnavnet Helgaland paa mindst 27 steder, fordelt over det hele land ligefra Jarlsberg til Senjen.

Endelig har man det endnu oftere forekommende Hovland. Det er sammensat med hof n., et hedensk tempel, og betyder „land, jord, som er lagt til, tilhører et hov.“ Om dette navn bemærkes NG. I s. 332, at det er et „almindeligt navn i det sydlige Norge indtil Søndfjord, dog sjeldnere i den østlige del, hvor det synes, som om Hovin træder i stedet for det.“

Forholdet mellem dette navn og Hovin forekommer mig at være af saa megen betydning, at det fortjener en nærmere undersøgelse. Hovland findes en enkelt gang, isoleret i Smaalenene (Raade), men forøvrigt hverken i dette amt eller i Akershus og Hedemarkens amter. Først vestenfor Mjøsen og Tyrifjorden bliver det almindeligere. Man har det i den vestligste del af Faaberg (i Saksundalen), fremdeles i Ø. Toten og i Lunner, i Norderhov, 3 gange i Buskeruds fogderi, 3 gange i Jarlsberg og Larvik og ligesaa ofte i Bratsberg og 1 gang i Nedenes. I Stavanger amt findes det 8 gange, i S. Bergenhus 7, i N. Bergenhus 10 gange. Idethele altsaa paa 40 steder.

Navnet Hovin (af Hof-vin), som findes paa 23 steder, fore-

kommer netop fortrinsvis, hvor Hovland mangler. Saaledes har man det 3 gange i Smaalenene, 7 gange i Akershus amt, 7 gange paa Hedemarken (og i Elverum). Ogsaa dette findes i Faaberg, men paa østsiden af Laagen, medens Hovland ligger langt borte paa vestsiden. Videre har man det søndenfjelds i Hole paa Ringesø og i Gol, ligesom det er bevaret i bygdenavnet Hovinbygden i Telemarken. Endelig findes det paa to steder nordenfor Dovre, i Sundalen i Nordmøre og i Horg i Guldalen. Det mangler ganske i de sydlige kystbygder vestenfor Kristianiafjorden og paa hele Vestlandet lige op til Nordmøre, skjønt ellers navne paa —vin forekommer næsten overalt i dette strøg, og i enkelte bygder endog er meget talrige.

Denne parallele udbredelse af disse to navne synes mig nødvendig at maatte føre til den slutning, at de er væsentlig samtidige, saa at de ialfald ikke kan tilhøre to forskellige tidsaldre. De betyder jo det samme, et stykke jord, som har tilhørt et hov; der kan idethøieste være en nuanceforskjel i betydningen. Det maa da synes ganske uforklarligt, at dette begreb skulde have faaet udtryk i dannelse af stedsnavne til meget forskellige tider i egne, som ellers i hovedsagen viser overensstemmelse i navneforraadet, som den østlige og den vestlige side af Mjøsen eller landskaberne omkring Kristianiafjorden.

Ligesom det af de mange med —land sammensatte gaardnavne, der hentyder til den hedenske gudentro og gudsdyrkelse, ubestridelig fremgaar, at denne navnedannelse gaar tilbage til hedendommens tid, saa mener jeg altsaa, at forholdet mellem navnene Hovland og Hovin viser, at navne paa —land allerede har været i brug i den tid, da endnu navne paa —vin dannedes, hvilket efter min mening hovedsagelig er den tid, vi kalder den ældre jernalder.

Der kunde ogsaa paapeges andre omstændigheder, som tyder paa, at ordstammerne vin og land har været brugt omtrent samtidig i gaardnavne. Saaledes f. ex. forholdet mellem de indre og ydre bygder i Søndre Bergenhus, som efter min mening ikke kan forklares af en forskjellig tid for indvandring og bosætning. Medens der i Voss og nabobygderne vrimler af vin'er, er der forholdsvis

faa navne paa —land; i Nordhordelands bygder er forholdet netop omvendt.

Det kunde i denne forbindelse ogsaa være værd at lægge merke til, hvor ofte 1ste led er det samme i navne paa —land og paa —vin. Til Breiland svarer Breien, Breen, til Bratland Bretten, til Eikland Eiken, til Fosland Fossingan, til Grøtland Gryten, Gryte, til Holand Høn, til Langeland Langve, Longva o. s. v.

Det kan i sig selv intet overraskende være i, at et ord som land, der maa have været brugt som fællesord allerede i urnordisk sprog, og som det efter ordets betydning ligger saa nær at bruge i navne paa jordeiendomme, allerede har været anvendt i dannelsen af navne ligesaa tidligt som de ældste sammensatte navne, vi ellers kjender.

Dermed er det selvfølgelig ikke min mening at paastaa, at alle gaardnavne med dette efterled er saa gamle. Da ordet har vedblevet at bruges som fællesord, saa har man ganske naturlig ogsaa fortsat med at danne navne deraf. Dette er vist foregaaet endog i nyere tid, efter reformationen; men saa nye dannelser vil kunne kjendes fra de ældre ved, at de har den bestemte artikel tilføjet. Af navnets sjeldne forekomst som gaardnavn paa Island kunde man kanske slutte, at det har været mindre i brug i vikingetiden eller dennes senere del. Af de i Landnáma forekommende gaardnavne er det kun Buland, som sikkert kan regnes hid, medens Geirland og Geitland vel snarere er at opfatte som landskabsnavne end som bostedsnavne. Forholdsvis hyppigere synes de at have været paa Hjaltland og paa Orknøerne. Munch (Hist.-geogr. Beskr. s. 209) anfører 3 fra den første øgruppe, 4 fra den anden. Jakobsen (Shetl. Stedn., Aarb. f. nord. Oldk. 1901 s. 127) nævner en hel del fra Shetland, hvoraf dog vel ikke alle er gaardnavne.

Der findes i Nordlands amt 76 navne, sammensatte med —land. Hyppigst er Holand, dernæst Haukland, Liland og Helland (Helgaland). Af dem alle er kun Sigerland i Øksnes og Gaasland i Bø sandsynlig at forklare som sammensatte med personnavne; det paa 3 steder forekommende Steinsland er ialfald i Rødø og i Hammerø uidentivl at forklare af steinn i betydning af sten, fjeldknaus, og det samme er vel snarest tilfælde ogsaa paa det tredie sted.

En overveiende del af gaardnavnene af denne klasse i Nordland synes efter gaardenes beliggenhed og omgivelserne af andre navne at kunne være meget gamle. Andre kan sluttes at maatte være af sen oprindelse. Det sidste er saaledes tilfælde med Tverland inde i Visten i Tjøtta herred og Laagland ved Sjonon i Nesne, hvilke ogsaa derved, at de udtales med bestemt artikel, udpeger sig som unge, ialfald som gaardnavne. Ungt er udentviwl ogsaa Dunderland langt oppe i Ranens hoveddal, det eneste med dette efterled af alle Mo herreds mange navne. Det nævnes heller ikke endnu i matrikeludkastet af 1723. Meland langt oppe i Korgen sogn i Sørranen har jeg NG. XVI s. 140 antaget at være indkommet ved opkaldelse, da det er saa afstikkende fra de lutter nye navne, hvoraf det er omgivet. Ogsaa Drevland i Velfjorden tør være forholdsvis ungt; det samme er utvivlsomt tilfælde med Sommerland i Øksnes og ligesaa med Sneland i Melø, som ligger langt inde i en fjord og temmelig høit over havet. Meland paa Røst og Sørland og Nordland paa Værø er maaske heller ikke særdeles gamle, skjønt de dog sikkert gaar saa langt tilbage som til middelalderen.

Jeg tror, at det kan være af betydning, at jeg giver en kort oversigt over de øvrige navne af denne klasse, forsaavidt jeg ser mig istand til nærmere at bestemme deres beliggenhed, hvilket ikke er tilfælde, hvor der mangler gode karter, og jeg ikke selv har været paa stederne.

Det er først værd at merke, at disse navne ganske mangler i hele Bindalen, hvor navne paa —stad er talrige. Jeg har ovenfor udtalt den mening, at denne bygd neppe kan have faaet en fast befolkning før i vikingetiden. I Brønnø finder vi kun Holand, lige indenfor rækken af stammenavne langs kysten af Sørsømn og mellem nabogaardene Grøttem og Bø. Paa Vega har vi Holand og Grøtland paa fladerne i øens nordlige del, den ene ved selve kysten. I Vefsen findes Drevland, Stuvland og Holand i de mod syd heldende lier nær Drevjas udløb i fjorden, et strøg, som synes mig at maatte være det, som først og fremst har indbudt til bosætning i hele Vefsen. Nær ved disse har man Skaland ved Fustas udløb, ligeledes ved fjorden, og lidt længere oppe ved denne elv

Haukland. Jeg lægger vægt paa, at der ellers ikke findes noget navn af denne form i hele Vefsen, saaledes heller ikke i hele hoveddalen. Endnu mindre findes de i den ovenfor liggende Hatfjeldsdalen.

I Alstahaug har man Hjartland, Leland og Breiland liggende i en række paa den mod syd vendende nordkyst af Leirfjorden, en bygd, som synes at kunne være meget gammel. Mere tilbagetrukket og høiere ligger Forsland. I Herø ligger Holand midt paa Dønna nær nogle vande, ved en meget lav overgang tvert over øen. I Nesne har man Forsland paa øen Tomma ved kysten og lige ved seilleden og Halland paa indsiden af Huglen. Begge navne maa for beliggenhedens skyld kunne være meget gamle.

I Ranen er navneformens forekomst ligesaa karakteristisk som i Vefsen. Her har man i den ydre del af fjorden paa den mod syd vendende kyst Bratland og lidt længere inde Utland. Med undtagelse af de før nævnte Dunderland og Meland har man forøvrigt ikke noget gaardnavn paa — land i hele det vidløftige Hennes eller Sørranen ligesaalidt som i Nordranen eller det vidtstrakte Mo herred. Adskilligt af bebyggelsen ved fjordkysterne her gaar dog udentvivl saa langt tilbage som til middelalderen, delvis ogsaa til hedenskabets tid.

I Lurø har man Haugland, Bratland og Stuvland, de to første ved sundet mellem Alderen og fastlandet, det sidste paa den ydre kyst af Alderen ved den almindelige seilled, alle i strøg, som ligger meget gunstigt til.

I hele Ofoten har man kun 1 navn af denne klasse, Liland, i den ydre halvdel af fjorden paa nordkysten i en mod syd vendende holding. Meget taler for, at det er en af de ældste gaarde i Ofoten, som vel ellers idethele hører til de yngre bygder i Nordland. I Lødingen har man kun Dragland, liggende ved Tjeldsundet i fortsættelse af rækken Stokke, Hol, Hov, Sand.

I Lofoten er disse navne temmelig hyppige. I Vaagan har man Liland, Holand og Helland (Helgaland), alle med god beliggenhed paa beskyttet forland, i Øgstfjorden, paa Hinnøen og paa Lille Molla. Og endelig er der paa Vestvaagøen, det oprindelige Lofoten, en række af disse navne, dels i det indre fladland, dels

ved kysterne, alle med saadan beliggenhed, at der i den henseende intet synes at kunne være iveien for, at de kan antages for at høre blandt de ældste gaarde.

At størstedelen af de her opregnede navne er tilblevne allerede i hedendommens tid, anser jeg for utvivlsomt, og jeg ser heller ingen grund til at tvivle om, at mange af dem kan gaa meget langt tilbage i denne tid.

Medens jeg altsaa anser dr. Hansens bestemmelse af denne navnedannelses kronologi for urigtig, kan jeg nærmere slutte mig til O. Ryghs opfatning, naar han NG. Indl. s. 64 siger, at man „idethele vel kan antage, at navne paa —land for en meget stor del tilhører vikingetiden og naar et stykke op i den forudgaaende tid, dog sikkert ikke paa meget nær saa langt som f. ex. de paa —vin og —heimr.“ I det sidste kan jeg dog kun være enig med det forbehold, at jeg tror, at der har været en tid, da vin og land samtidig brugtes i dannelse af gaardnavne, saaledes som jeg ovenfor har søgt at paavise i anledning af navnet Hovland.

Derimod anser jeg det for mere tvivlsomt, om samme forf. har ret, naar han NG. Indl. s. 77 fremsætter den formodning, at land og staðir „har konkurreret med hinanden ved dannelsen af gaardnavne i vikingetiden, i hvilken tid de begge maa have været mest brugte, saaledes at det ene har været mest yndet i nogle egne, det andet i andre.“ Han grunder denne formodning paa den kjendsgjerning, at hvor der er ualmindelig mange af navne paa —land, er der forholdsvis faa af de paa —staðir (saaledes paa strækningen fra Langesundsfjorden til Sogn) og omvendt.

Mod denne formodning taler efter min mening bl. a. gaardnavnene paa Island fra landnamstiden. Her vrimler det af navne paa —staðir, medens man neppe kan paavise mere end ét gaardnavn paa —land. Naar man erindrer, at den overveiende mængde af landnamsmændene kom fra de egne af Norge, hvor navnene paa —land var talrigst (selv i Nordre Bergenhus amt har man omtr. 90 gaardnavne af denne klasse), saa synes dette forhold mig vanskeligt at forklare paa anden maade end ved at antage, at i den tid, da udvandringen til Island foregik (slutningen af 9ende og begyndelsen af 10de aarh.), var det ikke længere almindelig

brug i Norge at danne navne paa —land, medens staðir da var blevet det mest brugelige ord i dannelse af sammensatte navne.

For den opfatning, at navnene paa —land er ældre, kan det ogsaa anføres, at vi forholdsvis sjeldnere i dem har sikre sammensætninger med personnavne, medens disse sidste netop fortrinsvis bruges i sammensætning med staðir. Og fremdeles, at der idet hele er saa liden overensstemmelse mellem de ordstammer, der forekommer som 1ste led sammen med hvert af disse efterled, medens man som før nævnt hyppig gjenfinder de samme stammer i sammensætninger med vin og land.

Som jeg i indledningsordene udtalte, har det ikke været min hensigt at gennemgaa hele navneforraadet i Nordland. Der findes endnu grupper af navne, som det kunde være af interesse at behandle. Jeg har her fortrinsvis holdt mig til de navneklasser, som maa ansees som de ældste. Og jeg haaber, at det maa fremgaa af denne undersøgelse, at der i stedsnavnene ikke kan findes nogen støtte for den mening, at Nordland har faaet nordisk befolkning i en væsentlig senere tid end den sydligere del af landet.

Tillæg.

Om stedsnavne, sammensatte med Finn—.

Finn—, Fin— forekommer som 1ste sammensætningsled i en mængde norske stedsnavne, deriblandt ogsaa mange gaardnavne.

Endel af disse er udentvivl at aflede af mandnavnet Finnr, som har været meget i brug i vikingetiden, mulig ogsaa tidligere, ligesaa i middelalderen og i enkelte dele af landet lige ned i nyere tid. Navnlig er de hyppige navne Finstad, Finset og Finsrud utvivlsomt oftest at forklare paa denne maade. Enkelte henfører O. Rygh (Personnavne i Stedsn. s. 68) til det afledede mandnavn Finni eller kvindenavnet Finna. Undertiden kan dette forled vist ogsaa indeholde Elvenavnet Finna, som endnu paa nogle steder er bevaret og i levende brug, og som sandsynligst kan afledes af en stamme med betydningen „søge, stevne frem“ (N. Elven. s. 49 og 308. E. Hellquist, Svenska Sjønamn, s. 120). — Videre antager O. Rygh,

at dette Finn— i adskillige tilfælde er at henføre til plantenavnet finn m., børstegræs, *nardus stricta*. Uagtet de indvendinger, som er gjorte mod denne forklaring, synes det mig dog troligt, at den i enkelte tilfælde kan være den rette, f. ex. i sammensætning med —eng, —myr og —vold, paa samme maade som man har et andet navn paa den samme plante i stedsnavnene Finskjegengen og Finskjegvolden. Selv om det skulde være rigtigt, som dr. Hansen mener (Landn. s. 173), at finn ikke er noget oprindeligt navn paa planten, men kun en forkortelse af navnene finnskjeg, finngras (den heder dog nu finn eller finne i flere dele af landet, se Aasen og Ross), vilde dette dog ikke være nogen afgjørende indvending, da netop i stedsnavne det første sammensætningsled, naar det selv er sammensat, ofte findes afkortet. Heller ikke kan jeg lægge nogen afgjørende vægt paa, at det er indvendt, at denne meget udbredte plante er saa lidet anseelig, uden økonomisk betydning og nærmest tegn paa ufrugtbar jordbund; thi man finder ofte stedsnavne dannede af navne paa planter, som maa have været mere til ulempe end til fordel. De har været anvendte i navnedannelsen, fordi de har været karakteristiske for stedet.

Endelig har man antaget, at adskillige af disse navne i den nordlige del af landet er dannede af folkenavnet Finn, d. e. Lap (jfr. Personnavne i Stedsn. s. 70).

Dr. Hansen har i „Landnaam“ gjort en ny mening gjeldende om oprindelsen af disse Finn-navne. Han antager, at de, ialfald for en stor del, ikke alene i det nordlige Norge, men i hele landet indeholder folkenavnet Finn, som har tilhørt et ikke germansk folk, der ikke har noget med Lapperne at gjøre. Dette folk, mener han ogsaa, er det, som har efterladt de levninger, som findes fra en ældre stenalder (Nøstvettypen) og de arktiske stenoldsager; det er blevet fortrængt af det indvandrende nordiske folk, som bragte bronzealderskulturen, og er senere smeltet sammen med dette.

Det er ikke min agt her at gaa ind paa denne teori i dens helhed. Jeg vil kun forsøge at give nogle bidrag til en kritisk prøvelse af den, forsaavidt den søger en støtte i stedsnavne og vil give en ny forklaring af disse. Og jeg tror, at det da kan være vel saa frugtbart, at jeg hovedsagelig holder mig til navnestoffet i

en del af landet. Men jeg finder det dog hensigtsmæssigt ikke at indskrænke mig til de nordlandske navne, men ogsaa mere indgaaende at tage med i undersøgelsen en stor del af det trondhjemske, særlig Fosen, fordi dette landskab har faaet en fremskudt plads i dr. Hansens bevisførelse.

Efter at have fremhævet navnet Finnanger i Fosnes og hævdet, at dette navn paa — angr ikke kan være yngre end hedendommens tid, slutter dr. H. at „vi da efter navnet maa have haft Finner i Fosen dengang, som vi efter sagaen havde det 995. Det er da ogsaa en hel række andre Finn-navne i Fosen, ikke blot ved kysten, men ogsaa oppe i fjeldene i det indre af halvøen med de arktiske fund“ (Landn. s. 176). — — — „Det bliver fremdeles rimeligt at tænke sig, at det folk, som bar denne kultur (den arktiske stenalder), i Fosen f. ex., blev kaldt Finner og netop har givet anledning til de mange Finn-navne. Men Lapper har det ikke været“. — — — „Vi kan da sige, at talrige Finn-navne findes i Norge, særlig i „Markerne“ om de østlandske bygder, paa Fosenhalvøen og langs kysten i Tromsø stift, helt ud i Lofoten og Vester-aalen“ (Landn. s. 178).

I de her citerede passus synes dr. H.'s meninger om dette spørgsmaal, forsaavidt angaar det nordlige Norge, væsentlig at være samlede. Paa grund af den fremskudte plads, som Fosen her har faaet i fremstillingen, synes det mig hensigtsmæssigt først at gaa nøiere ind paa forholdet i denne landsdel.

Først maa det bemerkes, at Fosen og Fosenhalvøen ikke udtrykker det samme geografiske begreb. Ved Fosen forstaaes baade i den daglige tale og i det administrative sprog kystbyggerne af Søndre Trondhjems amt, Hevne og Agdenes herreder søndenfor fjorden og videre kyststrækningen nordover til Oksbaasen ved grænsen mod Flatanger i Namdalen samt dertil de store øer Hitteren og Frøien. Fosenhalvøen er kun et udtryk for et geografisk begreb, betegnende den store halvø, som ved Namdalseidet er forbunden med fastlandet, og som forøvrigt omgives af Trondhjemsfjorden med dens arme, af havet og af Namsenfjorden med Lyngenfjorden. Her kommer ikke Hevne, Agdenes, Hitteren og Frøien med, men derimod herrederne Leksviken, Møsviken, Verran

og dele af Beitstaden, hvilke bygder historisk og naturlig ellers hører til indre Trøndelagen, samt desuden Flatanger og et strøg af Fosnes paa Fastlandet søndenfor Namsen. Det sidste hører naturlig sammen med „Fosen“, og jeg tager det derfor med i undersøgelsen, idet jeg forøvrigt holder mig til det landstrøg, som betegnes ved dette navn. Derimod maa det bemærkes, at Otterøen med Finnanger nordenfor Namsen ikke i nogen forstand kan regnes med til Fosen.

Søger man efter Finn-navne i Fosen, regnet mellem Namsen og Trondhjemsfjorden, vil man se, at der af gaardnavne ved kyst eller fjord eller overhovedet nede i bygderne kun findes et eneste, nemlig Finset i Aafjorden, temmelig langt inde paa sydsiden af fjorden.

Forøvrigt findes der af gaardnavne et Finli i Rissen, en mindre gaard langt oppe i Skaudalen og næst øverste gaard i denne lange dal. Den nævnes først i matrikeludkastet af 1723 og er formodentlig af temmelig sen oprindelse. Ogsaa Finsmyr, en markgaard i Rissen østenfor Botn, kunde tænkes at høre hid. Flere gaardnavne med dette forled kan ikke paavises paa hele denne kyststrækning.

Af andre Finn-navne har man efter rektangelkarterne i Bjørnør Finli sæter inde paa fjeldet og ikke langt derfra Finliheia og Finvandet, begge indenfor Aafjordens grændse, ligeledes oppe paa fjeldet. Fremdeles har man paa fjeldet, i Bjørnør Finvand og Finkruheia og i Aafjorden Finvoldbækken.

Flere Finn-navne kan hverken paavises efter matrikelen eller de gode karter, og det er mig heller ikke ellers bekjendt, at der findes flere i hele Fosen. Jeg kan saaledes ikke erkjende, at det er berettiget at argumentere ud fra en mængde af saadanne navne her.

Naar særlig denne navneklasse sættes i forbindelse med de arktiske fund, maa det fremhæves, at i Flatanger og i Stoksund herred i Bjørnør, hvor man netop har de store bopladsfund fra arktisk stenalder, kjender jeg intet Finn-navn, hverken nede i bygderne eller paa fjeldet.

I Agdenes herred søndenfor Trondhjemsfjorden er man mulig

berettiget til at tale om en stenalder's boplads paa eidet mellem Verrafjorden og Moldtufjorden; ihvertfald har man fra denne bygd særdeles mange fund af „arktiske“ stenoldsager. Men her findes slet intet Finn-navn.

Tager vi hele „Fosenhalvøen“ med, findes af navne af denne klasse i Namdalseidet en fjeldgaard Finvolden langt inde paa fjeldet imod Bjørnør, og nær denne Finvoldvand og Finvoldheia, begge naturligvis dannede af gaardnavnet og saaledes ikke at betragte som selvstændige sammensætninger med Fin—. Desuden har man nær Finvolden elvenavnet Finkruelven og længere nord et Finfjeld. Paa vestfjeldet i Beitstaden imod Aafjorden har man paa to steder et Fintjern og dertil et fjeld Finklumpen. I de til Trondhjemsfjorden stødende bygder har man en markegaard Finbuan i Leks-viken og i Verran en liden vik af Beitstadvjorden, som ifølge kartet heder Finsvik. Gaardnavnet Finseraas i Stadsbygden hører neppe hid.

Tager man med de herreder af Fosens fogderi, som ikke ligger paa Fosenhalvøen, nemlig Agdenes, Hevne, Hitteren og Frøien, saa har hverken matrikelen eller rektangelkarterne her et eneste med Fin— sammensat navn. Fra Hevne haves ligesom fra Agdenes mange fund af „arktiske“ sager, og der kjendes ogsaa flere fra Hitteren og Frøien.

Heraf sees, at der paa hele halvøen høist er 5 gaardnavne, som kunde være sammensatte med et folkenavn Finn. Af disse tror jeg, at Finsmyr snarere indeholder plantenavnet. Af de øvrige ligger kun Finset ved kysten, og det er tillige det eneste, som kan paavises i de strøg, hvorfra der kjendes fund fra den „arktiske“ stenalder. De øvrige er fjeldgaarde eller høit liggende markegaarde udenfor de „arktiske“ funds omraade.

De andre navne, hvoraf de fleste ikke er gaardnavne, ligger alle paa fjeldet med undtagelse af Finsvik. De kan i virkeligheden reduceres til 10 selvstændige navne.

Med hensyn til disse navne vil jeg særlig gjøre opmærksom paa, hvorledes de er ensartede med navne, som findes i fjeld- og skovtrakterne paa begge sider af Namsen i indre Namdalen og sydover til Lierne. Her har vi navnlig meget ofte Finkru, et navn,

som er dannet af Kru f., trø, kvægfold, et ord, som Aasen kun kjender fra Namdalen. Videre flere gange Finbu, Fintjern og Finvand. Jeg kan ikke finde det tvivlsomt, at i disse namdalske navne er Fin det samme som Lap. I denne henseende skal jeg ogsaa gjøre opmærksom paa, at ved siden af Finvand paa flere steder har vi paa vestfjeldet i Namdalen et Finpervand med Finperelven. Jeg tror ikke, at nogen vil drage i tvivl, at mandsnavnet Fin-Per maa have tilhørt en Lap og ikke en mand af et forhistorisk Finnefolk.

Jeg finder ingen afgjørende grund til, at man ikke kan antage, at Fin— i alle de anførte navne oppe i fjeldet paa Fosenhalvøen er at forklare af folkenavnet Fin = Lap. Det er bevisligt, at Lapper var bosiddende i Beitstaden ved 1723, og det er sandsynligt, at de har holdt til her længe før den tid. Ældre end omtr. 1700 behøver disse navne paa fjeldet forøvrigt ikke at være. Finvolden nævnes ikke i nogen matrikel før i 19de aarh. Det bør ogsaa merkes, at disse navne har bestemt form.

Med hensyn til gaardnavnet Finset i Aafjorden, det eneste ved kysten og i det egentlige Fosen og i de „arktiske“ funds strøg, saa er det aldeles sikkert, at navne paa —setr kån gaa saa langt tilbage som til vikingetiden, og saa gammelt kan ogsaa dette godt være, skjønt man først finder det nævnt i 1520. Det er dog vanskeligt at forstaa, hvorledes det kan indeholde et minde om et oldtidsfolk Finner, som blev fortrængt af et nordisk folk, der bragte bronzealderens kultur ind med sig, medens dette er lettere at forstaa ved navne som Finmarken og Finskogen paa Østlandet og ved gaardnavnet Finne. Fra Fosen nordenfor Trondhjemsfjorden har man et par bronzealdersfund og netop fra Aafjorden og nabo-bygden Bjugn en række gravfund fra en meget tidlig del af den ældre jernalder, mange aarhundreder før den tid, da navnet Finset kan antages at være blevet til. Og disse fund hidrører selvfølgelig fra et nordisk folk.

Fortællingen om Olaf Tryggvessøns sammentræf med en Fin ved hans ankomst til Norge har et altfor legendarisk præg til, at den synes at kunne bruges som bevis for, at der paa den tid fandtes Finner i Fosen.

Snarere kunde man finde et bevis herfor i en troværdigere sagaberetning om en begivenhed fra en noget tidligere tid. I Landnámabók s. 113, jfr. s. 222 (Jónssons udg.) fortælles der om Gunstein berserkjabane, at han blev skudt med en finsk pil fra skoven af paa sit skib nord i Hevne („var skotinn oru finzkri ór skogi a skipi sinu norðr i Hefni“). Jeg tror, modsat Fritzner I 417 b, jfr. Norsk hist. Tidsskr. IV s. 184 ff., at der her ved finnsk or maa menes et virkeligt vaaben, en virkelig pil; dette synes mig navnlig at fremgaa af den bestemte og malende lokal-skildring. Jeg anser det isaafald for sikkert, at der ved tillægget finnsk maa sigtes til et eiendommeligt slags pile, forskellige fra de af nordmændene brugte, og det kunde da ikke synes at ligge saa fjernt at tænke paa en skiferpil. Men om saa er, kan det dog ikke dermed ansees som afgjort, at pilen blev udskudt af en „Finn“ og ikke snarere af en Nordmand, som kan have brugt et saadant vaaben, fordi det tillagdes en vis trolddomskraft; og det kan godt være en art pile, som ellers slet ikke brugtes af nogen paa den tid, men som pleiede at findes som levninger fra fortiden, som man dengang kaldte „finske pile“. Heller ikke i denne beretning kan jeg derfor finde noget bevis for, at der i det 10ende aarh. fandtes „Finner“ i Fosen.

Hvad der her er sagt om det utvivlsomt ældste af de stedsnavne paa Fosenhalvøen, som er sammensatte med Finn—, gjælder naturligvis i meget højere grad de øvrige.

Efter saa vidt udførligt at have behandlet de fosenke Finnnavne, kan jeg fatte mig kortere om de nordlandske.

Det gjælder ogsaa om dem, at de ikke kan erkjendes at være paaafaldende talrige. I de egentlige kystbygder maa de endog siges at være noksaa sjeldne.

I Bindalen har man kun en gaard Finhammerli eller Finlien (udt. med best. Artikel) inde i Tosen og hoit over havet; først nævnt 1723. Paa Vega Finneset, som siges at være ryddet først ved 1705, som hvis det indeholder et folkenavn, selvfølgelig har navn efter en Lap. Dette bestyrkes ved, at der efter kartet i nærheden er en plads Finsken, en personbetegnelse, som ligefrem er overført til stedsnavn.

I Brønnø, Velfjorden, Tjøtta, Alstahaug, Herø og Dønnes herreder har jeg ikke fundet noget navn af denne klasse. Det kan merkes, at ved Sandnes i Alstahaug er der en boplads med „arktiske“ stenoldsager.

I det vidtstrakte Vefsen, som væsentlig er et indlandsdistrikt, er der 3 gaardnavne med Finn—. Finsaasen ved hovedelven, c. 3 mile oppe i dalen, først nævnt 1723. Finhaugen, kun daglignavn paa en temmelig høitliggende gaard, men egentlig paa en høide i nærheden. Endelig Finbrauten, navn paa en gaardpart, som ikke er nævnt i ældre matrikler. Det er ikke tvivlsomt, at alle disse 3 navne er unge, og de findes i strøg, hvor gaardnavnene idethele ikke er gamle.

I Nesne har man en gaard Finviken paa øen Tomma, nævnt saa tidlig som 1610. Ønavnet Finkonna nævnes allerede i begyndelsen af det 16de aarh.; om dette gjelder imidlertid ligesom om fjeldnavnet Finkonna i Bodin, at de er sammenligningsnavne og ikke indeholder noget minde om bosidden af Finner. I Hemnes har man den store og sandsynlig temmelig gamle gaard Finneid, egentlig navn paa det eid mellem Ranenfjorden og Sørfjorden, paa hvilket den ligger. To andre gaarde, Finneset og Finbakken, ligger langt inde mod fjeldet i det sent ryddede Korgen sogn. Ved disse kan der ingen tvivl være om, at Fin betegner Lap. I hele det store Mo herred eller Nordranen har jeg intet bostedsnavn af denne klasse fundet.

I kystherrederne i Nordre Helgeland, Lurø, Trænen, Rødø og Melø findes der kun et Fingammen inde i en fjord paa fastlandet i Lurø. Navnet hentyder sikkert til en Lappegamme. Desuden anføres i en ældre kilde fra 1430 et nu tabt navn Findrepofjorðr; det forklares af S. Bugge af et ellers ikke forekommende ord Finndrepa, drab af Finner, og synes saaledes at indeholde et minde om en kamp med Finner.

I Saltens fogderi er der noget flere af disse navne, men dog slet ikke mange. I Gildeskaal har man de to, vistnok gamle gaarde Finnes og Finset, begge ved søen. Navnene kan godt forklares af personnavnene Finn og Finna. I Bodin et partnavn Finshaugen, udentvivl ganske ungt og benævnt efter en Lap. I Skjerstad

Finneid ligesom i Hemnes og desuden Finvadlien, et ungt navn, som bedst belyses ved sammenligning med Lapvadmoen i Ranen. I Nordfolden har man Finskaret og i Steigen Finviken, ubetydelige gaarde, som ikke nævnes i ældre matrikler. I Hammerø ligeledes Finviken, desuden Finset samt Finnøen, egentlig ønavn, nævnt ved midten af det 16de aarh. I Lødingen ogsaa et Finviken. I Beieren, Saltdalen, Sørfolden, Tysfjorden, Ankenes og Evenes findes intet med Fin— begyndende gaardnavn.

I Lofoten og Vesteraalen har man heller ikke saadanne gaardnavne i Gimsø, Borge, Værø, Bø, Sortland og Dverberg. I Vaagan har man Finneset, et ubetydeligt brug nær Kabelvaag. I Buksnes Finstad, et gammelt gaardnavn, sammensat med —staðir. Her eller i Flakstad har ligget en i middelalderen nævnt gaard Finna-fjord, egentlig fjordnavn. I Hadsel har man Finkirken ved Raft-sundet, formodentlig egentlig navn paa et fjeld, og Finsæter. Endelig har man i Øksnes Finvaag og Finjorden, den første vist en nogenlunde gammel gaard, den sidste ganske liden og vist meget ung.

Af disse gaardnavne er de to Finset'er og Finstad uidentivl at forklare af det gamle mandsnavn Finnrr. Det var meget brugt i fortiden, ogsaa inden de høbyrdigste ætter, bl. a. som bekjendt ogsaa i den nordlandske Tjøttaæt. Om at det var yndet i personnavne, vidner ogsaa de mange sammensatte paa —finnr. Finnes i Gildeskaal skrives i middelalderen Finnones og er saaledes vel sammensat med kvindenavnet Finna (jfr. Personnavne i Stedsn. s. 68). Tvivlsom kan forklaringen af det paa to steder forekommende Finneid være; man kunde tænke paa det gamle fjordnavn Finni, som kjendes fra Sogn. Usikker er vel ogsaa forklaringen af Finnøen, et navn, som man ogsaa har i Ryfylke og i Søndmøre ligesom ogsaa i Østergøtland.

Naar man yderligere undtager de to fjordnavne, er der efter min mening ikke noget af de opregnede navne, som ikke med al sandsynlighed kan forklares af folkenavnet Finn, d. e. Lap. Dette gjelder saaledes særlig det hyppige Finvik (som i udtalen har bestemt form) og Finneset, videre Finjorden, Finhaugen, Finshaugen, Finbakken osv. Omend enkelte af disse navne maa være mindst en 300 aar gamle, ligger der heri ikke noget bevis mod denne

forklarings rigtighed. At Lapper under navn af Finner endnu længere tilbage har været bosiddende i kystdistrikterne i Nordland, kan man bl. a. se af et skatteregister af 1521, hvor man blandt skatteydere finder opført en Gunder Findt i Herø og Niels Finde, Siurd Finde og Laurits Finde i Brønnø eller Alstahaug (Norske Regnskaber og Jordebøger III s. 177. 185). Der kan ikke være tvivl om, at disse tilnavne her er folkenavnet, ligesom naar i samme skatteregister Jempt, Hjelt, hjeltske, Jude og færøiske anføres som tilnavne til personer, og heller ikke om, at dette folkenavn betegner Lapper.

Efter denne gennemgaaelse af stedsnavne med sammensætningsledet Finn—nordenfor Trondhjemsfjorden tror jeg at kunne hævde, at man ikke med nogen ret i dem kan søge et bevaret minde om et forsvundet forhistorisk Finnefolk. Angaaende den sindrige hypothese om dette fortidsfolk overhovedet ligger det som før sagt ikke indenfor denne undersøgelses plan at forsøge nogen kritik.

